

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

ШКУЛПА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [657.222:303.725.35]:364.42/.44

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ З СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії бухгалтерського обліку Національної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Скрипник Маргарита Іванівна,
Київський національний університет технологій та дизайну, завідувач кафедри обліку і аудиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Чижевська Людмила Віталіївна,
Житомирський державний технологічний університет, професор кафедри обліку і аудиту

кандидат економічних наук, професор
Верига Юстина Андріївна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Захист відбудеться «25» березня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.870.01 у Національній академії статистики, обліку та аудиту за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 23.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії статистики, обліку та аудиту за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 36.

Автореферат розісланий «___» лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н.

О. А. Зоріна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі ринкової трансформації світової економіки особливої уваги набуває вирішення проблем соціального захисту населення як необхідної умови соціально-економічного розвитку кожної країни. Завдання більшості систем соціального захисту полягають у підвищенні доходів громадян, покращанні життєвого рівня, забезпеченні окремих категорій населення державними соціальними гарантіями, водночас вирішення цих завдань обмежується ринковими умовами господарювання. Зазначені умови зумовлюють потребу пошуку нових підходів до формування дієвого механізму реалізації соціального захисту населення, який би враховував сучасні вимоги ринку та соціальну спрямованість національної економіки. Саме тому перед бухгалтерським обліком постає завдання підвищити рівень інформативності даних, які застосовуються у системі управління соціальним захистом населення, з метою збільшення ефективності використання трудових ресурсів.

За даними Державної служби статистики України, частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній структурі операційних видатків країни за 2012–2013 рр. незначно зросла – на 2,6 в. п. (з 25,4% до 28,1%). Зазначене свідчить про недостатній рівень вирішення соціальних проблем в Україні, зокрема у питаннях зменшення рівнів безробіття, бідності, заборгованості з виплати заробітної плати, соціальної нерівності.

Рівень соціального захисту робітників залежить від вирішення соціальних проблем на підприємствах, де вони працюють. Упровадження ефективного механізму фінансування соціальних програм на підприємстві сприяє підвищенню ступеня використання потенціалу трудового колективу та на цій основі – забезпеченню його ефективної діяльності. Раціональна побудова бухгалтерського обліку й аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства надає можливість забезпечувати систему управління достовірною та повною інформацією про соціальні складові діяльності підприємства та приймати обґрунтовані рішення щодо їх покращання.

Окремим теоретичним, методичним та організаційним питанням відображення у бухгалтерському обліку та аналізу господарських операцій, які певним чином стосуються соціального захисту працівників підприємства, присвячено праці вітчизняних учених, зокрема Ф. Бутинця, Ю. Вериги, С. Голова, І. Жиглей, Г. Кірейцева, М. Корінька, Н. Малюги, Л. Момотюк, Є. Мниха, Л. Нападовської, П. Німчинова, В. Пантелєєва, О. Пилипенка, М. Пушкаря, М. Скрипник, В. Сопка, Л. Чижевської, В. Шевчука, В. Шпака; праці сучасних учених Росії: А. Добриніна, Б. Леонтьєва, Р. Лоснікова, О. Мініна, І. Міронової, Я. Соколова; праці вчених інших зарубіжних країн: Б. Бужима (B. Vuzhym), Д. Добія (D. Dobija), Р. Каплана (R. Kaplan), М. Метьюса (M. Matthews), Д. Нортон (D. Norton), Л. Паркера (L. Parker), М. Перери (M. Perera), Р. Грея (R. Gray), Т. Хайнса (T. Hines), Д. Харрінгтона (D. Harrington), М. Штеймана (M. Shteyman).

Питання облікового відображення соціального забезпечення працівників та виконання колективно-договірних умов на підприємстві розглядалися у кандидатських дисертаціях О. Пацулою (Україна, 2008 р.), Н. Шатіною (Росія,

2006 р.), К. Шиманською (Україна, 2010 р.), О. Шоляк (Україна, 2011 р.). Зазначені праці забезпечили певний внесок у розвиток теорії та практики обліку й аналізу операцій із соціального захисту працівників. Водночас умови господарської діяльності сьогодення зумовлюють потребу у подальших напрацюваннях щодо визначення шляхів і напрямів удосконалення теоретичних та методичних підходів до бухгалтерського обліку операцій із соціального захисту працівників підприємства, що забезпечило обґрунтування актуальності теми та цільову спрямованість проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національної академії статистики, обліку та аудиту за темами «Теоретико-методологічні засади розвитку бухгалтерського обліку в Україні» (номер державної реєстрації 0111U006411), «Розвиток бухгалтерського обліку в контексті фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання: теорія та методологія» (номер державної реєстрації 0113U005977). У межах першої теми автором досліджено методичний підхід до відображення операцій із соціального захисту працівників підприємства в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності (довідка № 1003/1 від 21.10.2013 р.), у межах другої теми – методику ефективного розподілу фінансових ресурсів на заходи з соціального захисту працівників у період реструктуризації залізничного транспорту (довідка № 6/1239-1 від 09.09.2012 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку й аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства.

Для досягнення мети в дисертаційній роботі сформульовано такі завдання:

- проаналізувати та систематизувати регулятивні детермінанти становлення системи соціального захисту зайнятого населення з метою уточнення визначення поняття «соціальний захист працівників» в обліково-економічному аспекті;
- дослідити ретроспективний аспект соціально орієнтованого бухгалтерського обліку та його роль у системі соціального захисту працівників на підприємстві;
- виокремити сукупність господарських операцій облікового процесу з відображення соціального захисту працівників підприємства з метою удосконалення класифікації цих операцій та підвищення аналітичності облікової інформації;
- розглянути вплив реструктуризаційних змін на показники, що характеризують соціальний захист працівників, у системі бухгалтерського обліку підприємств залізничного транспорту;
- дослідити методику відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності операцій із соціального захисту працівників і розробити рекомендації щодо удосконалення цієї методики в період реструктуризації залізничного транспорту;
- розробити порядок формування та структуру соціальної звітності для підприємств залізничного транспорту України та розглянути можливість її інтеграції з фінансовою;

– провести оцінку виконання основних положень колективних договорів на залізницях України для виявлення фактичного стану соціального захисту працівників;

– проаналізувати вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на стан соціального забезпечення працівників підприємств залізничного транспорту та застосувати метод стратегічного аналізу для оцінки соціальної доцільності процесу реструктуризації залізничного транспорту.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні необхідності удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу господарських процесів як сукупності операцій із соціального захисту працівників підприємств з огляду на сучасний рівень соціальної відповідальності у системі прийняття управлінських рішень.

Об'єктом дослідження є процес облікового відображення та аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань організації та методики бухгалтерського обліку й аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту.

Методи дослідження. У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми пізнання. За допомогою абстрактно-логічного методу та аналізу причинно-наслідкових зв'язків визначено місце господарських операцій, пов'язаних із соціальним захистом працівників, у системі бухгалтерського обліку. Методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння дали можливість класифікувати сукупність операцій із соціального захисту працівників на підприємстві за призначенням у соціальному контексті. Методи аналогії, діалектичний метод та системний підхід використовувалися під час дослідження організаційно-методичних засад облікового відображення операцій з соціального захисту працівників підприємства. За допомогою методів індукції та дедукції обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення облікового відображення операцій із соціального захисту працівників підприємств у період реструктуризації залізничного транспорту. Діалектичний метод пізнання у поєднанні зі спостереженням та зіставленням дозволив удосконалити систему аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства, а метод анкетного опитування – провести об'єктивну оцінку виконання основних положень колективних договорів на залізницях України. Застосування методів стратегічного аналізу та прогнозування дало можливість оцінити доцільність реструктуризаційних дій на залізничному транспорті та спрогнозувати соціальні наслідки.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-теоретиків і практиків з проблем обліку й аналізу відтворення трудових ресурсів, нормативно-правові акти з питань урегулювання взаємовідносин між суб'єктами праці, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, фінансова та статистична звітність підприємств залізничного транспорту, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні та довідково-інформаційні видання, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні

та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації і методики бухгалтерського обліку та аналізу операцій з соціального захисту працівників підприємства.

У процесі проведеного дослідження отримано такі результати, що містять елементи наукової новизни:

вперше:

– розроблено порядок формування та структуру соціальної звітності для підприємств залізничного транспорту України з урахуванням міжнародних стандартів GRI, AA 1000 та можливості поєднання елементів цієї звітності з відповідними елементами фінансової в інтегрованому звіті, що дозволить підвищити конкурентну привабливість галузі та організувати діяльність підприємства на засадах корпоративної соціальної відповідальності;

удосконалено:

– виявлення впливу регулятивних детермінант на становлення системи соціального захисту зайнятого населення на макро- та мікрорівні, що уможливило уточнення поняття «соціальний захист працівників» в обліково-економічному аспекті як системи взаємовідносин між працівниками та роботодавцями, що здатна комплексно регулювати на мікрорівні соціальні потреби, соціальну спрямованість бухгалтерського обліку, а на макрорівні – екологічний і демографічний стан, соціальну спрямованість національної економіки.

– складові фінансової звітності по відображенню соціальних забезпечень, що виникають перед фізичними та юридичними особами у зв'язку з припиненням діяльності підприємства через реструктуризацію (у частині впровадження рядків 760 «Реструктуризована заборгованість перед бюджетом по податкам» та 770 «Реструктуризована заборгованість по соціальному страхуванню та забезпеченню» до розділу VII «Забезпечення і резерви» Приміток до річної фінансової звітності), що дозволить покращити контроль за відображенням заходів, спрямованих на підвищення рівня соціального захисту працівників в період проведення реструктуризації;

– виявлення факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та оцінка їх впливу на стан соціального забезпечення працівників підприємств залізничного транспорту, в тому числі на їх середньомісячну заробітну плату, з огляду на аналогічні підприємства зарубіжних країн та інших галузей економіки в Україні;

дістало подальший розвиток:

– виокремлення сукупності господарських операцій облікового процесу з відображення соціального захисту працівників підприємства, що дозволяє вдосконалити класифікацію цих операцій, підвищити аналітичність облікової інформації;

– теоретико-методичний підхід до відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності операцій із соціального захисту працівників, який полягає в удосконаленні переліку якісних характеристик фінансової звітності в національних стандартах бухгалтерського обліку, а також порядку створення соціальних забезпечень у період реструктуризації залізничного транспорту;

– виявлення причинно-наслідкового зв'язку між фальсифікаціями облікових даних і фінансової звітності та погіршенням соціального захисту працівників; що

підтвердило тезу про те, що турбота роботодавців про досягнення позитивних соціальних наслідків у результаті діяльності є одним з факторів економічного зростання підприємства;

- методичні підходи до оцінки виконання основних положень колективних договорів на залізницях України методом анкетного опитування працівників за такими напрямками, як рівень оплати праці, матеріальні винагороди відповідно до обсягів виконуваних робіт, кар'єрне зростання, моральний клімат у колективі та доцільність проведення структурних змін, що дозволяє проаналізувати фактичний розподіл фінансових ресурсів на соціальний захист працівників;

- особливості застосування методу стратегічного аналізу реструктуризаційних змін на підприємствах залізничного транспорту з позицій соціально відповідального бізнесу, що дозволяє виявити такі соціальні загрози, як економічна нестабільність у країні, погіршення соціального захисту працівників та їх матеріального добробуту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій з удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства. Основні теоретичні та прикладні розробки впроваджено в практичну діяльність підприємств і навчальний процес, зокрема:

- методика відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності господарських операцій із соціального захисту працівників в умовах реструктуризації залізничного транспорту (Відокремлений підрозділ – Господарська служба ДТГО «Південно-Західна залізниця», довідка № 111 від 03.04.2012 р.);

- методика ефективного розподілу фінансових ресурсів на заходи соціального захисту працівників в період реструктуризації залізничного транспорту (Відокремлений підрозділ – Галузева служба будівельно-монтажних робіт і цивільних споруд ДТГО «Південно-Західна залізниця», довідка № 6/1239-1 від 09.09.2012 р.);

- методика отримання об'єктивної оцінки виконання основних положень колективних договорів на залізницях України шляхом реалізації в практику науково обґрунтованого методу анкетного опитування та методу стратегічного аналізу з метою підвищення соціальної відповідальності в управлінських рішеннях в період реструктуризації залізничного транспорту (Первинна профспілкова організація Вагонної дільниці ст. Київ-Пасажирський, довідка № 1/258 від 06.09.2012 р.);

- методичний підхід до відображення операцій із соціального захисту працівників підприємства в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, використаний при розробці програм і навчально-методичного забезпечення дисциплін «Фінансовий облік II», «Бухгалтерський облік», «Облік у бюджетних установах» (Національна академія статистики, обліку та аудиту, довідка № 1003/1 від 21.10.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є особистою науковою працею здобувача, в якій сформульовані теоретичні положення та практичні рекомендації з удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства. Наукові положення, висновки та рекомендації, наведені в роботі, отримані автором

самостійно та знайшли своє відображення в опублікованих працях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані тільки ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, були оприлюднені й отримали позитивну оцінку на 17 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [13–29].

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 29 наукових публікаціях загальним обсягом 9,96 друк. арк., з яких 10 статей – у наукових фахових виданнях (загальний обсяг 5,67 друк. арк., з них 0,98 друк. арк. опубліковано в 2 наукометричних виданнях), 2 статті – в інших виданнях (0,75 друк. арк.), 17 тез доповідей – у збірниках і матеріалах науково-практичних конференцій (3,54 друк. арк.).

Структура, зміст та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (441 найменування на 48 сторінках) та 20 додатків (на 260 сторінках). Основний зміст дисертації становить 175 сторінок друкованого тексту, у тому числі 33 таблиці та 30 рисунків (з яких 14 таблиць та 7 рисунків займають, відповідно, 22 та 7 повних сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, її значущість для подальшого розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку, визначено стан наукової розробки проблеми, мету, завдання та робочу гіпотезу, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, надано характеристику використаних методів дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів.

У розділі 1 «Теоретико-методичні основи відображення в бухгалтерському обліку операцій із соціального захисту працівників підприємства» розглянуто сутність визначення «соціальний захист працівників» в обліково-економічному аспекті; досліджено ретроспективний огляд ролі бухгалтерського обліку в частині господарських операцій, які виникають у процесі соціального захисту працівників на підприємстві; проаналізовано вплив реструктуризаційних змін на показники, які характеризують соціальний захист працівників, у системі бухгалтерського обліку підприємств залізничного транспорту.

Ринкова система господарювання передбачає необхідність чіткої регламентації її соціальної складової в системі бухгалтерського обліку, зокрема відображення соціального захисту працівників підприємства в частині господарських операцій. Вирішення цього проблемного питання уможливить створення дієвого механізму фінансування соціальних програм на підприємстві, мінімізацію впливу негативних факторів на життєвий рівень працівників у діях роботодавців та ефективне використання трудового потенціалу.

У дисертації підприємство в ринкових умовах функціонування окреслено як основний суб'єкт реалізації системи соціального захисту працівників на мікрорівні, що зумовлює розуміння робочої сили як творця ринкового товару, спричинює зміну

економічної політики господарювання та мети соціального захисту. При цьому останній розглядається як система правових, соціально-економічних і політичних гарантій, які забезпечують необхідними засобами існування працездатних громадян – за рахунок особистого трудового вкладу, економічної самостійності та підприємництва, а соціально уразливі верстви населення – за рахунок держави.

Дослідження впливу на становлення системи соціального захисту зайнятого населення у вигляді регулятивних детермінант на макро- та макрорівні надало змогу удосконалити понятійно-категоріальний апарат. Відповідно до цього, під «соціальним захистом працівників» в обліково-економічному аспекті пропонується розуміти таку систему взаємовідносин між працівниками та роботодавцями, що комплексно регулює на мікрорівні соціальні потреби, соціальну орієнтацію бухгалтерського обліку, а на макрорівні – екологічний і демографічний стан, соціальну спрямованість національної економіки.

За результатами аналізу наукових поглядів учених, праці яких стали основою для визначення соціальної ролі бухгалтерського обліку, розкрито ретроспективний аспект основних принципів та умов виникнення соціально орієнтованого обліку в зарубіжних країнах та в Україні, що підтверджує соціальну значущість на сучасному етапі розвитку національної економіки *підприємства* як соціального інституту, успішна діяльність якого залежить від мотивації його працівників; *бухгалтерського обліку* як прикладної економічної науки, яку слід орієнтувати на задоволення соціальних потреб працівників та досягнення рівного доступу усіх категорій працівників до соціальних благ.

Дослідження ролі бухгалтерського обліку в системі соціального захисту працівників на підприємстві дозволило виокремити сукупність господарських операцій, що пов'язані зі зміною активів і пасивів підприємства та стосуються соціального захисту працівників у процесі господарської діяльності. Ці операції охоплюють не тільки кількісні, а й якісні показники, які визначають економічну ефективність діяльності підприємства у взаємодії з такими елементами методу бухгалтерського обліку, як документування, рахунки, подвійний запис, калькуляція, оцінка та звітність.

У процесі дослідження встановлено, що звітність як результат узагальнення господарських операцій не тільки втрачає можливість повною мірою відобразити інформацію про соціальні складові діяльності підприємства, а й ставить під сумнів її достовірність, а це призводить до негативного впливу на матеріальне та соціальне становище працівників. Прикладом виступає банкрутство великих американських компаній, співробітники яких зазнали значних матеріальних збитків унаслідок тривалих облікових фальсифікацій. Під «фальсифікацією облікових даних та фінансової звітності» пропонується розуміти процедуру порушення принципу соціальної справедливості як одну з причин погіршення соціального захисту працівників. Зв'язок між зазначеними причинами та наслідками облікової фальсифікації, які потребують відповідних регулюючих дій на законодавчому рівні та посилення соціальної відповідальності з боку роботодавців, наведено на рис. 1.

З огляду на необхідність надання повної та достовірної інформації про фінансовий стан підприємства як одного з важливих чинників підвищення мотивації

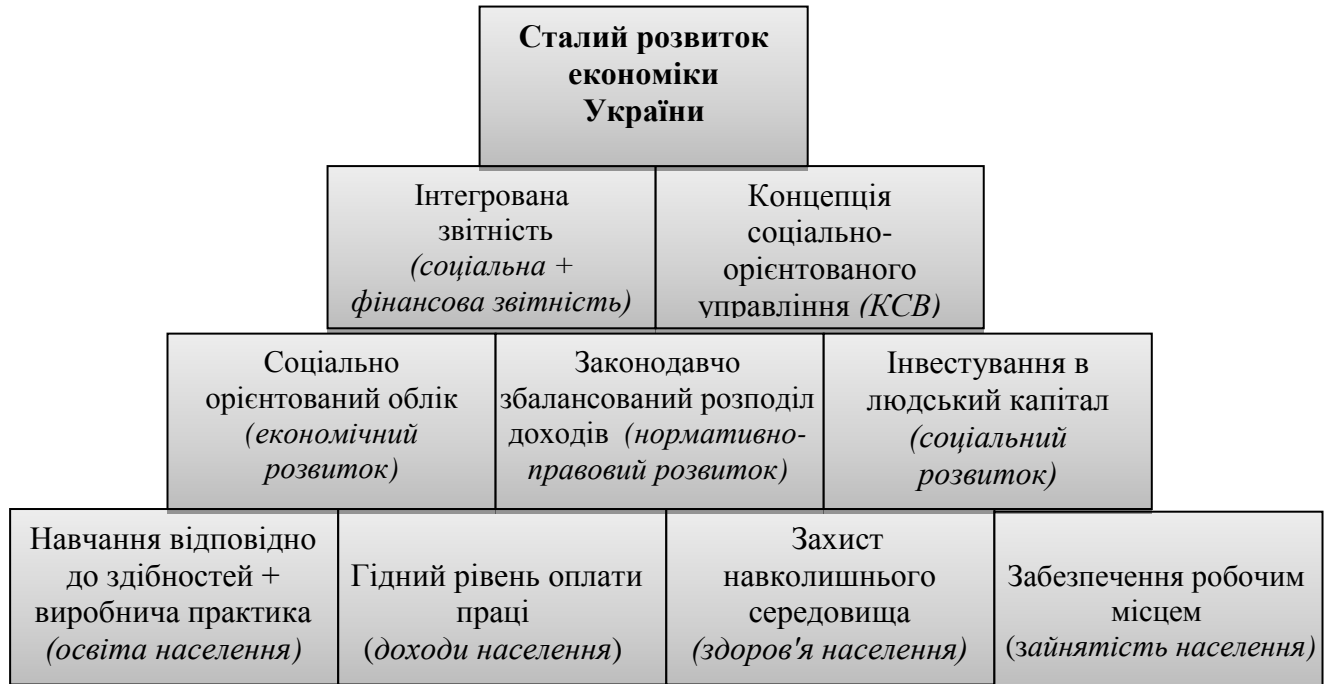
для суб'єктів праці запропоновано методи узгодження господарських цілей підприємства із суспільними цілями. Результатами цього узгодження стане визначення можливих варіантів покращання організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку з урахуванням державної підтримки впровадження основних положень цих облікових засад у практику, а також економічне зростання підприємства загалом. В основі цих методів – турбота про досягнення позитивних соціальних результатів господарської діяльності, справедливий розподіл доходів на соціальні потреби працівників. Зазначене дозволить підвищити аналітичність бухгалтерського обліку, покращити соціально-трудові відносини та передбачити соціальні наслідки господарської діяльності підприємства з урахуванням можливих структурних змін.

Рис. 1. Причинно-наслідковий зв'язок між обліковими фальсифікаціями та погіршенням соціального захисту працівників

Дослідження процесу реструктуризації вітчизняних підприємств на прикладі залізничного транспорту як базової галузі економіки країни з тривалим історичним розвитком та власними обліковими проблемами уможливило виявлення основних показників у системі бухгалтерського обліку, на які впливають реструктуризаційні заходи. За результатами дослідження доведено необхідність розширення меж регулювання чинного законодавства у частині мінімізації негативних соціальних наслідків унаслідок структурних змін (на макрорівні) та покращання якості управлінських рішень (на мікрорівні) з метою побудови моделі сталого розвитку економіки країни (рис. 2) – у першому випадку, ефективної діяльності суб'єкта господарювання – у другому.

Запропонована модель ефективної діяльності суб'єкта господарювання є основою сталого розвитку економіки країни з урахуванням узгодженості інтересів працівників та роботодавців у взаємозв'язку облікових, трудових та управлінських функцій. Це дозволяє виокремити такі ключові економічні категорії: *мотивацію* як перехідний момент від управлінських рішень роботодавців до їх реалізації працівниками через систему соціально орієнтованого бухгалтерського обліку; *соціально захищеного працівника* як суб'єкта реалізації ефективної трудової діяльності; *успішний виробничий процес* як результат реалізації соціальної відповідальності у діях роботодавців.

Рис. 2. Модель сталого розвитку видів економічної діяльності України

Саме у період проведення структурних змін політика управління на підприємствах залізничного транспорту повинна базуватися не на адміністративних методах, а на економічних стимулах і соціальних гарантіях, що зумовлює потребу в удосконаленні організаційно-методичного підходу до бухгалтерського обліку та аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства.

У розділі 2 «Організація та методика бухгалтерського обліку операцій із соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту» досліджено організаційно-методичні підходи до відображення у бухгалтерському обліку та звітності операцій із соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту та розроблено пропозиції щодо вдосконалення цих підходів у період реструктуризації залізничного транспорту; запропоновано порядок формування та структуру соціальної звітності з можливим її поєднанням з показниками фінансової звітності в інтегрованому звіті для досягнення сталого розвитку залізничного транспорту.

Організація та методика ведення бухгалтерського обліку операцій із соціального захисту працівників на підприємствах залізничного транспорту України має ряд галузевих особливостей. Постійне оновлення не тільки державної, а й

галузевої нормативної бази в частині регулювання організації та методики ведення господарювання дозволяє констатувати наявність на підприємствах залізничного транспорту: 1) високого ступеня організації бухгалтерського обліку з централізованою формою управління; 2) найвищого прояву соціальної функції у первинному обліку з її поступовим зменшенням при узагальненні облікової інформації; 3) можливості використання облікових даних не тільки для дослідження стану соціального захисту працівників, а й для контролю за виконанням основних положень колективних договорів на залізницях.

Встановлена централізована форма обліку на підприємствах залізничного транспорту позбавляє їх права самостійності, не сприяє розвитку ініціативності у працівників, що значно знижує продуктивність праці та виробничо-технологічні результати, а також підвищує соціальну недовіру в трудових колективах та погіршує соціальний захист працівників через масові скорочення дублюючих ланок облікового та виробничого процесів.

Аналіз існуючої методики бухгалтерського обліку операцій із соціального захисту працівників на підприємствах залізничного транспорту дозволяє стверджувати про необхідність класифікації цих господарських операцій за призначенням у соціальному контексті, у зв'язку з чим їх пропонується класифікувати на операції *виробничого призначення*, що відображають господарські події у процесі надання основних виробничих послуг (послуги перевезень), та *невиробничого призначення*, що відображають господарські події допоміжного характеру у процесі перевезень (рис. 3).

Рис. 3. Класифікація господарських операцій із соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту

На підставі виявлених основних недоліків у методиці бухгалтерського обліку господарських операцій із соціального захисту працівників залізничного транспорту (зокрема, забезпечення спеодягом, санаторно-курортними путівками, правом на безкоштовний проїзд, утримання об'єктів соціальної інфраструктури для відтворення трудового потенціалу, надання цільових позик на придбання чи будівництво житла, виплата заробітної плати, соціальні виплати у частині загальних витрат підприємства) надаються рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичних засад відображення в обліку та звітності вище перелічених операцій у період реструктуризації залізничного транспорту України.

З метою зменшення негативних фінансових та соціальних наслідків підкреслено наукову важливість удосконалення таких процедур:

1) соціальне забезпечення майбутніх витрат і платежів шляхом:

а) передбачення в П(С)БО 26 «Виплати працівникам» компенсації звільненим працівникам у процесі структурних змін з відповідною ув'язкою з П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»;

б) передбачення субрахунку 978 «Забезпечення виплат у зв'язку з реструктуризацією»;

2) участь працівників у прибутках підприємства, що регулюється організацією бухгалтерського обліку та може впливати на економічний захист прав працівників, підвищувати принцип поінформованості;

3) надання позик підприємствам, які відокремлюються в процесі реструктуризації, для збереження кадрового потенціалу;

4) зміна методики визначення вартості залізниць України для їх акціонування.

У процесі дослідження встановлено, що усі зміни у системі бухгалтерського обліку та звітності внаслідок реструктуризації залізничного транспорту будуть подібні до тих, з якими зіткнулись акціонерні товариства України в 2012 р. Це, зокрема, перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності, який дозволить підвищити ефективність та прозорість організації обліку: *на галузевому рівні* – шляхом формування системи соціальної відповідальності та оприлюднення соціальної звітності; *на національному рівні* – шляхом законодавчого закріплення такої якісної характеристики фінансової звітності, як соціальність. Під цією характеристикою пропонується розуміти гарантування повноти, правдивості та нейтральності відображення показників, котрі стосуються господарських процесів, спрямованих на зростання рівня життя працівників, на бухгалтерських рахунках та у фінансовій звітності. Таким чином, на сучасному етапі соціально-економічних перетворень ступінь розвиненості національного виробництва, а також рівень соціального захисту працівників та роботодавців є основними мотивами для соціального звітування перед суспільством, бізнес-партнерами та державою.

У дисертації представлено порядок формування та структуру соціальної звітності для підприємств залізничного транспорту України, розроблені відповідно до: 1) вимог міжнародних стандартів розкриття не фінансової інформації (AA 1000, GRI), адаптованих до вітчизняних умов господарювання, згідно з Проектом Експертної ради Форуму соціально відповідального бізнесу в Україні «Соціальна відповідальність: принципи та рекомендації щодо звітності», нормативними

положеннями Статуту залізниць України та чинним законодавством галузі в цілому; 2) головних міжнародних принципів соціальної відповідальності, яким повинна відповідати соціальна звітність, – принципи доступності, збалансованості, точності та зіставності інформації; 3) досвіду успішних зарубіжних залізничних компаній Бельгії, США та Росії, які оприлюднюють власні соціальні звіти упродовж багатьох років.

Доцільність вибору форми соціальної звітності для підприємств залізничного транспорту України за міжнародним стандартом AA 1000 та принципами Глобальної ініціативи щодо звітності GRI обґрунтована тим, що діяльність залізничного транспорту суттєво впливає на розвиток суспільства (вимоги стандарту AA 1000), а відповідність вимогам GRI має забезпечити підвищення інвестиційної привабливості залізничного транспорту та його конкурентної спроможності.

Наведені в роботі структурні елементи, етапи та принципи складання соціальної звітності на підприємствах залізничного транспорту уможливили розроблення порядку формування соціальної звітності з подальшою інтеграцією її елементів з даними бухгалтерського обліку та фінансової звітності в інтегрованому звіті. Запропонований порядок формування може бути використаний в інших галузях економіки держави, а інтегрована звітність – забезпечити гармонізацію соціальних, економічних й екологічних показників в облікових реєстрах та фінансовій звітності, що в результаті задовольнятиме різноманітні потреби користувачів, гарантуючи їм об'єктивність складання звітності та підвищуючи рівень соціальної довіри.

У розділі 3 «Методика аналізу операцій з соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту» розглянуто питання вдосконалення методики аналізу операцій із соціального захисту працівників залізничного транспорту в розрізі оцінки виконання основних положень колективних договорів; виявлено вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стан соціального забезпечення працівників; застосовано метод стратегічного аналізу для оцінки реструктуризації залізничного транспорту з позицій соціальної доцільності.

За результатами дослідження вдосконалено теоретико-методичні підходи до аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства, зокрема обґрунтовано порядок застосування методичних прийомів: 1) для оцінки виконання основних положень колективних договорів на залізницях України на підставі розробленої анкети, в яку включено питання соціального захисту, матеріальної задоволеності та доцільності проведення структурних змін у цій галузі; 2) для виявлення впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на стан соціального забезпечення працівників на підставі дослідження залежності середньомісячної заробітної плати працівників залізничного транспорту України від таких чинників, як мінімальна заробітна плата на макрорівні, а на мікрорівні – обсяги перевезень, що підтверджує необхідність регулювання цих чинників, відповідно, на державному та локальному рівні; 3) для проведення стратегічного аналізу соціальної доцільності реструктуризації галузі на підставі побудови SWOT-матриці, яка підтверджує необхідність проведення запланованих структурних змін на підприємствах залізничного транспорту, основними соціальними загрозами яких визначено

економічну нестабільність у країні, звільнення кваліфікованих спеціалістів, погіршення соціального захисту працівників та їх матеріального добробуту.

Отже, можна дійти висновку, що на етапі структурних змін на підприємствах залізничного транспорту необхідними є: 1) розробка Концепції управління соціальним розвитком для реструктуризованих підприємств залізничного транспорту; 2) збереження економічно активних працівників, які прагнуть бачити підприємство як джерело забезпечення своїх економічних і соціальних прав; 3) збереження об'єктів соціальної інфраструктури; 4) зміна існуючої схеми фінансування соціальної сфери залізничного транспорту.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено наукове обґрунтування теоретичних положень та запропоновано нове вирішення завдань щодо вдосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу операцій з соціального захисту працівників підприємства. Отримані науково-практичні результати свідчать про досягнення поставленої мети та дають підстави зробити такі основні висновки:

1. Систематизовано сфери впливу регулятивних детермінант на становлення системи соціального захисту зайнятого населення на макро- та мікрорівні, що надало можливість уточнити трактування поняття «соціальний захист працівників» в обліково-економічному аспекті, розуміючи його як систему взаємовідносин між працівниками та роботодавцями, здатну комплексно регулювати на мікрорівні соціальні потреби, соціальну орієнтацію бухгалтерського обліку, а на макрорівні – екологічний і демографічний стан, соціальну спрямованість національної економіки.

2. На підставі опрацювання широкого спектру наукових джерел досліджено ретроспективний аспект соціально орієнтованого бухгалтерського обліку у розрізі причин та умов його виникнення у зарубіжних країнах та Україні; розглянуто його роль у системі соціального захисту працівників на підприємстві. Виявлено причинно-наслідковий зв'язок між фальсифікацією облікових даних та погіршенням соціального захисту працівників, що потребує відповідних регулюючих дій не тільки на законодавчому рівні, а й з боку роботодавців.

3. Виокремлено сукупність господарських операцій облікового процесу з відображення соціального захисту працівників підприємства, які у взаємодії з такими елементами методу бухгалтерського обліку як документування, подвійний запис, калькуляція, оцінка та звітність, дозволили виявити ступінь інформативності облікових даних про соціальні складові діяльності підприємства та фактори ефективного розподілу соціальних благ. Для покращення системи управління соціальним захистом працівників на підприємстві запропоновано класифікацію цих господарських операцій у системі бухгалтерського обліку за призначенням у соціальному контексті.

4. Результати проведеного аналізу впливу реструктуризаційних змін на показники, що характеризують соціальний захист працівників у системі бухгалтерського обліку підприємств залізничного транспорту, свідчать про недостатній рівень впливу чинного законодавства на соціальну спрямованість бухгалтерського обліку, що не дозволяє мінімізувати негативні соціальні наслідки в

період проведення структурних змін у всіх видах економічної діяльності країни. Визначено, що через низьку якість управлінських рішень на підприємствах справедлива реалізація облікових, трудових та управлінських функцій у побудові моделі ефективної діяльності суб'єкта господарювання на мікрорівні та моделі сталого розвитку економіки країни на макрорівні є неможливою.

5. Виявлені негативні та позитивні моменти в методиці відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності операцій з соціального захисту працівників підприємств залізничного транспорту дозволили надати організаційно-методичні рекомендації щодо вдосконалення цієї методики в період реструктуризації залізничного транспорту, а саме: включення до національних стандартів бухгалтерського обліку процедури створення соціальних забезпечень для погашення зобов'язань, що виникають перед фізичними та юридичними особами внаслідок припинення діяльності підприємства (у частині запровадження до розділу VII «Забезпечення і резерви» Приміток до річної фінансової звітності рядків 760 «Реструктуризована заборгованість перед бюджетом по податкам» та 770 «Реструктуризована заборгованість по соціальному страхуванню та забезпеченню»); розроблення на засадах опрацювання МСФЗ нової якісної характеристики фінансової звітності – соціальності, яка гарантуватиме повноту, правдивість та нейтральність відображення на бухгалтерських рахунках та у фінансовій звітності господарських процесів, спрямованих на покращання рівня життя працівників.

6. Розроблено порядок формування та структуру соціальної звітності для підприємств залізничного транспорту України з урахуванням міжнародних стандартів GRI, AA 1000 та запропоновано інтеграцію її елементів з даними бухгалтерського обліку та фінансової звітності в одному звіті, що дозволить досягти гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових у господарській діяльності підприємства, підвищити конкурентну привабливість галузі на засадах корпоративної соціальної відповідальності.

7. Проведено оцінку виконання основних положень колективних договорів на залізницях України методом анкетного опитування працівників на підставі розробленої анкети, що дало можливість виявити такі ключові питання у системі соціального захисту, як підвищення рівня заробітної плати, матеріальних винагород відповідно до обсягів виконуваних робіт, кар'єрне зростання, моральний клімат у колективі. На підставі цього виявлено значний вплив на стан соціального захисту працівників нерівномірного розподілу фінансових ресурсів, превалювання комерційних цілей у системі управління.

8. Аналіз впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на стан соціального забезпечення працівників підприємств залізничного транспорту дозволив виявити залежність середньомісячної заробітної плати працівників цієї галузі від таких чинників, як мінімальна заробітна плата на макрорівні, а на мікрорівні – обсяги перевезень, що підтверджує необхідність їх урегулювання, відповідно, на державному та локальному рівні. Застосований метод стратегічного аналізу для оцінки соціальної доцільності процесу реструктуризації залізничного транспорту на основі побудови SWOT-матриці підтверджує необхідність проведення на підприємствах залізничного транспорту запланованих структурних

змін, основними соціальними загрозами реалізації яких виявлено економічну нестабільність у країні, звільнення кваліфікованих спеціалістів, погіршення соціального захисту працівників та їх матеріального добробуту.

Практичне застосування положень, викладених у дисертації, дозволить підвищити суб'єктам господарювання значущість бухгалтерського обліку у системі соціального захисту працівників, створить умови для посилення соціальної відповідальності в системі прийняття управлінських рішень та покращить макроекономічні показники країни в цілому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Шкуліпа Л. В. Працівник і бухгалтерський облік: соціалізм чи демократія??? / Л. В. Шкуліпа // Наукові записки. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 19. – С. 253–256. (0,12 друк. арк.).
2. Шкуліпа Л. В. Вплив макроекономічних чинників на заробітну плату працівників залізничного транспорту: стохастичний зв'язок / Л. В. Шкуліпа // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 41. – С. 267–274. (0,47 друк. арк.).
3. Шкуліпа Л. В. Аналіз сучасного стану соціального захисту працівників залізничного транспорту / Л. В. Шкуліпа // Сталий розвиток економіки : Всеукр. наук.-виробничий журнал. – 2012. – № 7 (17). – С. 304–311. (0,60 друк. арк.).
4. Шкуліпа Л. В. Можливості соціального анкетування для аналізу соціального захисту працівників залізничного транспорту / Л. В. Шкуліпа // Економічний аналіз : зб. наук. праць ТНЕУ. – Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка», 2012. – Вип. 11, Ч. 3. – С. 131–140. (1,07 друк. арк.).
5. Шкуліпа Л. В. Складові соціального захисту працівників та місце серед них облікової детермінанти / Л. В. Шкуліпа // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 3 (57). – С. 88–92. (0,46 друк. арк.).
6. Шкуліпа Л. В. Управлінський облік як форма соціального захисту працівників / Л. В. Шкуліпа // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації : зб. наук. праць НАСОНА. – 2012. – Вип. 1 (8). – С. 257–262. (0,28 друк. арк.).
7. Шкуліпа Л. В. Влияние реструктуризационных изменений на социально-экономические показатели: отраслевая интерпретация / Л. В. Шкуліпа // Оралдың ғылым жаршысы (Уральский научный вестник) : науч.-теор. и практ. журнал. – 2013. – № 15 (63). – С. 61–67. (0,40 друк. арк.).
8. Шкуліпа Л. В. Соціально-відповідальна реструктуризація залізничного транспорту в Україні як провідна детермінанта ССВЗТ / Л. В. Шкуліпа // Зб. наук. праць ДЕДУТ. Серія «Економіка і управління». – Вип. 21–22, Ч. 1. – 2012. – С. 66–73. (0,76 друк. арк.).

9. Шкуліпа Л. В. Аналіз і діагностика фінансового стану підприємств «Укрзалізниці» за 2010–2011 роки / Л. В. Шкуліпа // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 10 (148). – С. 166–170. (0,58 друк. арк.).

10. Шкуліпа Л. В. Застосування SWOT-аналізу для оцінки доцільності проведення реструктуризації на залізничному транспорті / Л. В. Шкуліпа // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць ОНЕУ. – 2013. – № 1 (48). – С. 168–175. (0,93 друк. арк.).

Статті в інших виданнях:

11. Шкуліпа Л. В. Кореляційно-регресійний аналіз впливу внутрішніх факторів залізничної галузі на оплату праці співробітників / Л. В. Шкуліпа // Кримський економічний вісник. – 2013, квітень. – № 2 (03), Ч. II. – С. 255–259. (0,40 друк. арк.).

12. Шкуліпа Л. В. Ретроспективний аналіз облікової фальсифікації як форми прояву асоціального захисту працівника / Л. В. Шкуліпа // Економіка та управління: зб. наук. праць з актуальних проблем економічних наук. – Х. : ВД «Гельветика», 2012. – С. 235–241. (0,35 друк. арк.).

Тези доповідей на конференціях:

13. Шкуліпа Л. В. Бухгалтерський облік як форма соціального захисту працівників / Л. В. Шкуліпа // Сучасні проблеми економіки: нові погляди науковців : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 24–25 лют. 2012 р.). – Д. : НО «Перспектива», 2012. – Ч. II. – С. 100–103. (0,17 друк. арк.).

14. Шкуліпа Л. В. «Віртуальні» зарплатні проекти в бухгалтерському обліку на підприємствах залізничного транспорту / Л. В. Шкуліпа // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту: Теорія, методологія, організація : тези доп. учасників X Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті д. е. н., проф., засл. діяча науки і техніки України О. С. Бородкіна (Київ, 30 бер. 2012 р.). – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – С. 118–121. (0,17 друк. арк.)

15. Шкуліпа Л. В. Бахчисарайцев Г. А., або про яких вчених з обліку нині забуто? / Л. В. Шкуліпа // Економічна теорія та практика : матеріали Інтернет конф. (05.03.2012 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 205–208. (0,17 друк. арк.).

16. Шкуліпа Л. В. Бухгалтерський облік за законом Сайрбенза-Окслі в Україні / Л. В. Шкуліпа // Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чортків, 26–27 квіт. 2012 р.). – Ч. : ТНЕУ, 2012. – С. 372–374. (0,35 друк. арк.).

17. Шкуліпа Л. В. Лука Пачолі, або про яких вчених з обліку нині забуто? / Л. В. Шкуліпа // Сучасний стан економічної науки: проблеми та перспективи розвитку : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16–17 бер. 2012 р.) : у 2 ч. – Львів : ЛЕФ, 2012. – Ч. II. – С. 130–131. (0,12 друк. арк.).

18. Шкуліпа Л. В. Герстнер Пауль, або про яких вчених з обліку нині забуто? / Л. В. Шкуліпа // Фінансова система України: становлення та розвиток : матеріали наук.-практ. конф. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – С. 104–107. (0,23 друк. арк.).

19. Шкуліпа Л. В. Програмне забезпечення потрібне для всіх працівників підприємства / Л. В. Шкуліпа // Автоматизовані системи управління підприємством з використанням програмного забезпечення СП «Парус-Україна»: стан, проблеми, перспективи : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонНУЕТ імені М. Туган-Барановського, 2012. – С. 60–62. (0,12 друк. арк.).

20. Шкуліпа Л. В. Бути чи не бути креативному обліку в Україні? / Л. В. Шкуліпа // Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 15 трав. 2012 р.). – О. : ОНПУ, 2012. – С. 61–66. (0,35 друк. арк.).

21. Шкуліпа Л. В. Сучасні умови планування соціальної діяльності на підприємствах залізничного транспорту / Л. В. Шкуліпа // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : матеріали першої міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 жовт. 2012 р. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 261–263. (0,12 друк. арк.).

22. Шкуліпа Л. В. Необхідність соціальної звітності на підприємствах залізничного транспорту / Л. В. Шкуліпа // Теорія і практика сучасної економіки : зб. тез наук. робіт учасників між нар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 лип. 2012 р.). – О. : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2012. – С. 99–101. (0,17 друк. арк.).

23. Шкуліпа Л. В. Соціальний бухгалтерський облік: актуальні питання / Л. В. Шкуліпа // Шляхи удосконалення економічної діяльності країни : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 серп. 2012 р.). – Львів : ЛЕФ, 2012. – С. 116–119. (0,23 друк. арк.).

24. Шкуліпа Л. В. Аналітичний огляд поліпшення стану робітників: ленінізм і сьогодення / Л. В. Шкуліпа // Актуальні питання економіки: проблеми, гіпотези, дослідження : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (5–6 жовт. 2012 р.). – Сімферополь : НО «Economics», 2012. – С. 119–120. (0,12 друк. арк.).

25. Шкуліпа Л. В. Облікові звітні дані шести українських залізниць за 2010–2011 рр.: принцип прозорості / Л. В. Шкуліпа // Формування соціально-економічного розвитку регіонів України : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 лют. 2013 р.). – О. : ЦЕДР, 2013. – С. 92–97. (0,29 друк. арк.).

26. Шкуліпа Л. В. Роль бухгалтерского учета в социальной системе защиты работников предприятия: исторический аспект / Л. В. Шкуліпа // Науч. дискуссия: вопросы экономики и управления : материалы X Международ. заоч. науч.-практ. конф. (14 февр. 2013 г.). – М. : Международный центр науки и образования, 2013. – С. 150–158. (0,47 друк. арк.).

27. Шкуліпа Л. В. Особливості облікової політики на залізницях України та присутність у ній соціальної орієнтації / Л. В. Шкуліпа // Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри : матер. міжнар. наук.-практич. конф. (Херсон, 1–2 бер. 2013 р.). – Х. : ВД «Гельветика», 2013. – С. 190–193. (0,17 друк. арк.).

28. Шкуліпа Л. В. Аналітична оцінка оплати праці на залізничному транспорті: кореляційно-регресійна модель / Л. В. Шкуліпа // Зимові читання, присвячені

видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, аналізу і контролю : зб. тез XI Всеукр. наук. Інтернет-конф. ЖДТУ (11 лют. 2013 р.) – С. 204-206. (0,17 друк. арк.).

29. Шкуліпа Л. В. Облік, аудит, статистика: комплексність соціальних орієнтирів / Л. В. Шкуліпа // Zpravy vedecke ideje – 2013 : materialy IX mezinar. vedecko-prakticka conf. – Dil. 4: Ekonomicke vedy. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2013. – S. 31–33. (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Шкуліпа Л. В. Бухгалтерський облік та аналіз операцій з соціального захисту працівників підприємства: теорія і методика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київ, 2014.

Дисертація присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку й аналізу операцій із соціального захисту працівників підприємства.

В обліково-економічному аспекті уточнено визначення «соціальний захист працівників», виявлено зв'язок між причинами погіршення соціального захисту працівників та наслідками фальсифікації облікових даних, виокремлено сукупність операцій із соціального захисту працівників у взаємодії з елементами методу бухгалтерського обліку.

Запропоновано включення до національних стандартів бухгалтерського обліку процедури створення соціальних забезпечень, що виникають унаслідок припинення діяльності підприємства; соціальності як нової якісної характеристики фінансової звітності; розроблено порядок формування та структуру соціальної звітності з можливим поєднанням її показників із фінансовими в інтегрованому звіті для гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових у господарській діяльності підприємства.

У роботі вдосконалено організаційно-методичні положення з аналізу операцій із соціального захисту працівників залізничного транспорту, що здатні задовольнити інформаційні запити різних груп користувачів.

Ключові слова: бухгалтерський облік, господарські операції, соціальний захист працівників, соціальні гарантії, заробітна плата, соціальність, соціальна звітність, реструктуризація, залізничний транспорт.

АННОТАЦИЯ

Шкулипа Л. В. Бухгалтерский учет и анализ операций по социальной защите работников предприятия: теория и методика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Национальная академия статистики, учета и аудита, Киев, 2014.

Диссертация посвящена научному обоснованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по совершенствованию организационно-методических основ бухгалтерского учета и анализа операций по социальной защите работников предприятия.

Объектом исследования является процесс учетного отображения и анализа операций по социальной защите работников предприятий железнодорожного транспорта. Предмет исследования – совокупность теоретических и практических вопросов организации и методики бухгалтерского учета и осуществления анализа операций по социальной защите работников предприятий железнодорожного транспорта.

На современном этапе трансформации мировой экономики особую важность приобретает решение проблем социальной защиты населения как необходимое условие социально-экономического развития каждой страны. Задача большинства систем социальной защиты состоит в повышении доходов граждан, улучшении жизненного уровня, предоставлении отдельным категориям населения государственных социальных гарантий, которые ограничиваются рыночными условиями хозяйствования. Это обуславливает необходимость поиска новых подходов к формированию действенного механизма реализации социальной защиты населения, который учитывал бы современные требования рынка и социальную направленность национальной экономики. Поэтому перед бухгалтерским учетом встает задание повысить уровень информативности данных, которые применяются в системе управления социальной защитой населения с целью повышения эффективности использования трудовых ресурсов.

Отсутствие единого категориального аппарата в сфере бухгалтерского учета приводит к неправильному отображению хозяйственных операций и искажению учетных данных. Для устранения указанных недостатков проведен анализ объекта исследования. Исходя из результатов, предложено в бухгалтерском учете под операциями по социальной защите работников понимать те хозяйственные события, которые направлены на улучшение уровня жизни работников.

В результате исследования выявлена связь между причинами ухудшения социальной защиты работников и последствиями учетной фальсификации, вследствие чего были предложены к рассмотрению хозяйственные операции в системе бухгалтерского учета, которые отображают социальную защиту работников предприятия, во взаимодействии с такими элементами метода бухгалтерского учета, как документирование, двойная запись, калькуляция, оценка и отчетность.

В диссертации разработаны организационно-методические основы отражения в бухгалтерском учете и отчетности операций по социальной защите работников железнодорожного транспорта. На базе этого предлагается включение в национальные стандарты бухгалтерского учета таких позиций: процедуры создания обеспечения для погашения обязательств, возникающих перед физическими и юридическими лицами в связи с прекращением деятельности в результате реструктуризации; социальности как новой качественной характеристики финансовой отчетности; предложен порядок формирования и структура социальной отчетности для предприятий железнодорожного транспорта с возможным

сочетанием с финансовыми показателями в интегрированном отчете для достижения гармонизации социальной, экономической и экологической составляющих хозяйственной деятельности предприятия.

Критический анализ существующих методик и практической деятельности отечественных предприятий позволил сформулировать положения по проведению анализа операций по социальной защите работников железнодорожного транспорта в разрезе оценки выполнения основных положений коллективных договоров железных дорог Украины, выявления влияния факторов внешней и внутренней среды на социальное обеспечение работников; применения метода стратегического анализа для оценки социальной целесообразности проведения реструктуризации на железнодорожном транспорте. Использование предложенного подхода способствует получению полной и достоверной информации о характеристиках результатов деятельности предприятия.

Ключевые слова: бухгалтерський учет, хозяйственные операции, социальная защита работников, социальные гарантии, заработная плата, социальность, социальная отчетность, реструктуризация, железнодорожный транспорт.

ANNOTATION

Shkulipa L. V. Accounting and Analysis Transactions of Social Protection Employees of Enterprise: Theory and Methods. – Manuscript.

Thesis for obtaining of the scientific degree of Candidate of Economic Sciences by specialty 08.00.09 – accounting, analysis and audit (by the types of economic activity). – National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Kyiv, 2014

Thesis is dedicated to the scientific grounding of theoretical statements and working out of practical recommendations on improving the accounting and analysis of transactions for social protection of enterprise employees.

In the accounting and economic aspect the concept of «social protection of employees» has been defined. The essential relationship between the causes of worsening social protection and the consequences of falsification in accounting has been showed. The totality of transactions on social protection of employees in interactions with the methods of accounting: documentation, double records, calculation, evaluation and reporting has been outlined.

Social obligations arising as a result of stop of enterprise activities, sociality as a new qualitative characteristic of financial statements as well as the methods of social statements formation and integration into financial one for harmonization of social, economical and ecological components in business activities of the enterprise are proposed to be included into the national standards of accounting.

The organizational and methodical principles of operations analysis on social security of railway employees able to meet the informational requests of different groups of users are improved in the paper.

Key words: accounting, business transactions, social security of employees, social guarantees, salary, sociality, social statements, restructure, railway.